

TRICEPS

Ich bin Künstler

Slavko Matković* emlékére

Hiszek a szerencsében és a véletlenben, hogy nem véletlen, ha valakivel szerencsésen találkozunk. Szerelmek, barátok és mesterek várnak bennünket életünk végtelen terének és véges idejének fordulópontjain. Minden attól függ, hogy észre vesszük-e őket, vagy csak érzéketlenül elhaladunk mellettük az égi konstellációk és földi kényszerek rabságában-bűvöletében. Megismerkedésem Slavko Matković szerb költővel örökre meghatározta a sorsomat, és radikálisan megváltoztatta a művészetről vallott nézeteimet. Ha ő nincs, minden máshogy alakul: szinte semmi sem lenne, amit ma szeretek.

- * Slavko Matković (Szabadka, 1948–1994) horvát-szerb avantgárd költő, képzőművész és performer. A neoavantgárd Bosch+Bosch csoport megalapítója (1969), a Vajdasági Írószövetség tagja (1977), haláláig a Szabadkai Könyvtár helytörténeti osztályának és antikváriumának vezetője. Művészi tevékenységének területe: a szabadvers és vizuális költészet, esszé; unikum-könyvek, folyóiratok és objektok; a grafika különböző formái (rajz, montázs, kollázs, xerox stb.), festmények, képregény, mail art és pecsétművészet; térintervenciók, konceptuális akciók. Egyéni és csoportos, jugoszláviai és külföldi kiállításainak, fellépéseinek száma több mint félezer. Nagypáti Kukac Péter- és Bodrogyári Ferenc-díjas (1985). Videóportréját Aleksandar Davić újvidéki rendező örököltette meg (Újvidéki TV, 1985). Kötetei: *Cvetovi saznanja* [A megismerés virágai], versciklus, Rukovet, Szabadka, 1973; *Mi smo mali šašavi potrošači* [Kis gügye fogyasztók vagyunk], versek és képregény, Osvit, Szabadka, 1976; *Knjiga* [Könyv], vizuális költészeti kutatások 1971–1978, Osvit, Szabadka, 1979; *Antigraf* [Antigráf], versek, Minerva, Szabadka, 1983; *Fotobiografija* [Fotóbiográfia], versciklus, Matica Srpska, Újvidék, 1985; *Selotejp-tekstovi* [Ragasztószalag-szövegek], vizuális kísérletek 1979, Új Symposion, Újvidék, 1987. Unikum-könyvek: *5112/a* (vizuális költemények, Szalma Lászlóval közösen, 30 példány, Szabadka, 1971), *Text-Research* (szöveg-materializáció, dobozkönyv, 1 példány, Szabadka, 1973), *Typo-Research* (perceptív szövegtudomány, 1 példány, Szabadka, 1973), *Helix* (textuális-vizuális kísérletek, 1 példány, Szabadka, 1976), *Salamandra* (textuális-vizuális kísérletek, 1 példány, Szabadka, 1976), *Brevijarijum* (kísérleti képregény, 1 példány, Szabadka, 1978). Unikum művészeti folyóiratok: *Kontaktor 972* (szerk. Slavko Matković, Szabadka, 1972), *WOW* (szerk. Szombathy Bálint és Slavko Matković, az első szám 1974. augusztus 27-én készült Szabadkán, 20 fénymásolt példányban). Kísérleti képregények: *New Signalistic Strip No. 1.* (Új Symposion 1971/80.), *No. 3.* (ÚS 1972/81.), *No. 2–4.* (ÚS 1972/82.), *No. 5.* (ÚS 1972/83.), *No. 6.* (ÚS 1972/84.), *New Strip No. 6.* (ÚS 1972/74.), *Strip No. 11.* (1973, *Knjiga*, 1979), *Piramida faraona Amenofisa* [Amenophis fáraó piramisa] (ÚS 1984/10.).

bérlakás, az egyetem és az edzőterem meg különböző olcsó kocsmák aurájában telik. Járok az Egyetemi Színpadra - minden csütörtökön ott ülök Szabó Balázs remek filmklubjában, és volt még Kex, Spions, Latinovits és Pilinszky is -, megnézem a 25. Színház minden előadását, és a fal mellé szorulva az Orfeo *Woyzeck*jét. A rockzenei új hullám megjelenését persze nem lehetett nem észrevenni, teli volt a sziti házi gyártású plakátokkal, de mi csak a harmadosztályú bandákat fogtuk ki, még a korai KFT volt a legérdekesebb, jót kacagtunk rajtuk.

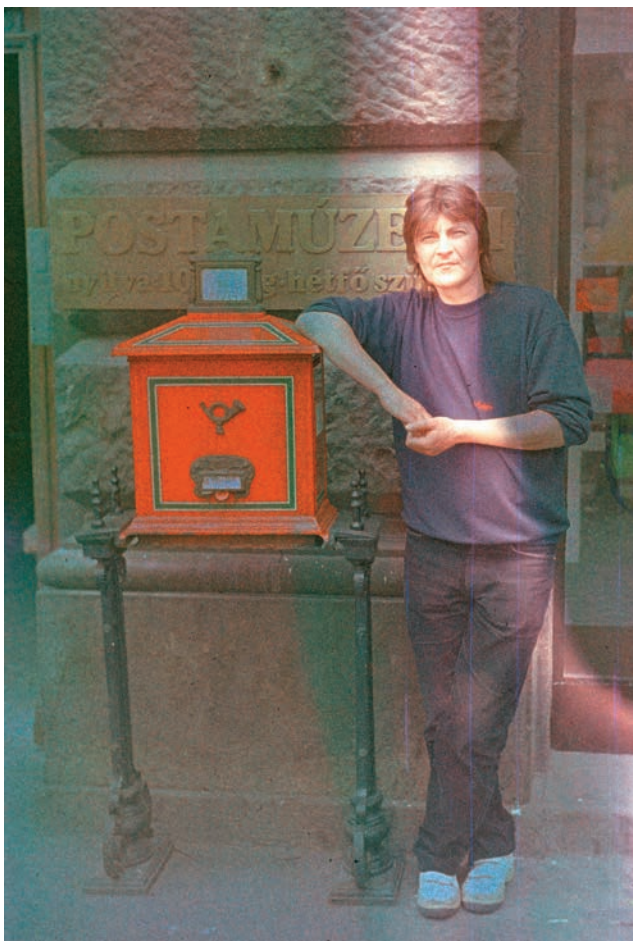
1970, Szabadka. Mindjárt az elején: halál. Felvesznek a mai Kosztolányi Gimnáziumba, ahonnét Dezsőt anno eltanácsolták. Véletlenül megtudom, hogy Vinkler Imre festőművész rajztanár a nyárutón felakasztotta magát, nem fog bennünket tanítani, és ez elszomorít. Azután látok a Tito marsall sugárúton vezetett tempóban biciklivel átbogni valakit. *Nézd! Az örült Kerekes!* - kiáltja a haverom, és én nem tudom, hogy ez az örült Kerekes Sándor, a festő. Végül Szalma Laci felcipel egy szoliter második emeletére, ahol ismeretlen társaság valami disznókról szóló fekete-fehér filmet néz, elmélyülten. A disznók kartonból kivágott betűk között turkálnak. Én nagyon unom, és hamarosan hazamegyek. Évekkel később kiderül, hogy ez a legendás neoavantgárd Bosch+Bosch csoport egyik találkozója volt, amin Slavko is részt vett.

1974, Budapest. A bölcsészkarra járok, de a Kádár-korszakról semmit sem tudok. Nem azért, mert nem vagyok *itt*, hanem azért, mert egyszerűen nem vagyok *jelen*. Csoporttársaimmal ellentétben nincsenek sem irodalmi, sem művészi ambícióim. Vastag jugó ösztöndíjat kapok, de félvállról veszem a tanulást, Deutsche Grammophon komolyzenei bakeliteket csempészek Nyugat-Berlinből, karatebajnoknak készülök, életem a svábhegyi

1983, Szabadka. Mindjárt utána: halál. Kiutasítanak Magyarországról, két FÉG-pisztolyos detektív megbilincselve visz le a kelebiai határra. (Akkor még nem tudom, hogy ez majd tíz évre szól.) Amíg Szlavóniában katonáskodok, feleségem, Mixtay Melinda jazzénekesnő disszidál Amerikába, és megírja, hogy soha többet nem fog visszajönni *ebbe* az országba. Személyes kapcsolataim az adyligeti kommuna rendszerváltó tagjaival itt meg is szakadnak. Otthon anyámnál lakom, a régi kis szobámban, néma szemrehányás és keserűség légkörében. Töröltek az ELTE hallgatói névsorából, diploma nélkül nem kapok munkát. Sportoló barátaim elhelyeznek a Spartacus Vívóklubban edzőnek, heti 3x2 órában az *en garde!*-ot tanítom kezdőknek.

Mind több időt töltök a Városi Könyvtár antikváriumában: ott meleg van, ritka könyvek és egy *poeta doctus*, akivel megértjük egymást. Ő Matkovity Szlávko, író és grafikus, meggyőződéses kommunista és az én első mesterem, teljes tudatlanságomban. Tőle hallok először a happeningről és a performanszról, a fónikus, vizuális és akcióköltészet-ről, a hardcore képregényről, a mail artról, a „halott nyúl művészetre való tanításáról” és más, számomra hihetetlenül érdekes és fontos dolgokról. Ahogy ő mondta az akkor szellemileg teljesen nyitott, délszláv térségben: *Hirtelen elkezdek a szememmel gondolkozni / egy éjszaka alatt / elvetem felhalmozódott ismereteimet / a klasszikus költészetéről és festészetéről. / Rostirónnal bajuszt kerekíték Mona Lisának / számárfület mutatok Cézanne-nak. / Idegesen kavarom fel / gondolataim edényét / a művészet lényegét kutatva. Kedvtelésből elkezdem fordítani a verseit, minden sort átrágunk, magyarul-szerbül vitatkozunk, aki valami nehezet akar mondani, a saját nyelvére vált. Aztán a munkaidő végén irány a Zenede melletti kis utcában lapuló talponálló, vinjak és pelinkovac.*

Slavko patronálásával rögtön bekerülök az Új Symposion szerkesztőségébe, ahol nincsenek szabott határok - Szombathy Bálint, Kerekes László, Ladik Kati, Miroslav Mandić, Marina Abramović baráti körébe és védőszárnyai alá. Minden idegen és vonzó - remek, boldog időszak, ami 1987-ig tart, amikor megtanulhatok teljesen szabad és örült lenni.

A Postamúzeum előtt (Fotók: Triceps)-

Ez valóban *underground* volt, száz méterrel a felhők felett. Én soha nem voltam nagyon tehetséges, még csak elkötelezettség sem volt bennem, de szerencsés pillanatban találkoztam nagyon tehetséges és elkötelezett művészekkel.

Beszélgetünk Slavkóval a családkról és a közös történelemről, ami hol egybekovácsol, hol szétszakít bennünket. Elém tesz valami díszes albumot, a szabadkai Turul Egyesület évkönyve, és kinyitja egy szigorú arcú, bajszos honvédtiszt fényképénél. *Nézd csak, kiskomám* - mondja vigyorogva -, *itt a nagyapád!* Akkor tudom meg, hogy Lantos Antal az állomáson kitört értelmetlen lövöldözésben esett el, amikor 1944. szeptember végén a magyarok kivonultak, a szerbek meg bejöttek. Volt egy megállapodás, hogy nem lesz harc, de ezek kicsit késtek, azok meg kicsit siettek, mindkét csapat megijedt, és mire a tisztek leállították őket, már meghalt vagy húsz ember. *És* - kérdezem tőle -, *a te apád mi volt? Hát* - mondja, és most nem vigyorog -, *partizán*.

1990, Budapest. Mindjárt, mindjárt: előtte halál. Az érsekújvári fesztiválra utazunk, hárman barátok: Jaroslav Supek, Slavko és én. Már a sínbuszban előkerül egy liter hódsági szilvapálinka, és mire felérünk a nagyvárosba, csúnyán berúgunk. Handabandázunk a művészetéről, hangosan, vidáman, önfeledten. Közben halálosan megéhezünk. Elindulunk az Andrassy úton az Ádám söröző felé, emlékszem egyetemista koromból, az olcsó és jó hely volt. Slavko felúton feladja, lefekszik a Balettintézet előtt a flasztterra, ott akar maradni reggelig. Röhögünk, mi is legszívesebben balettpatkányok ölében sasszéznánk. Hosszas rábeszélés után elalszik, és mi álmában cipeljük magunkkal. Csapolt sört és tatárbifszteket rendelek, a jugók szidnak a nyers hús és tojás miatt. Erzszi budai lakásában éjszakázunk, hajnalban vonatozunk tovább.

1995, Budapest. *Az éhezőművész* performansz ideje, acélketrecben ülök egy ferencvárosi pincében, és Slavkóra gondolok, akit időközben kifacsart a tüdőrák, elhagyta a levegő és csontra itta magát. A kezembe adta egyik délután az antikváriumban Kafka novelláskötetét, hibátlan példány, valaki megvette és otffelejtette. *Ez már a tied* - mondta -, *meztalálsz benne mindent, ami ránk vár*. Tíz évvel később már tisztán értettem, mire gondolt. Hogy nem tudjuk, kik vagyunk, honnét jöttünk, merre tartunk, és akár a Tahitira szökő Gauguin, a Paradicsom helyett a Purgatóriumba jutunk. Mohón habzsoljuk az életet, könyörtelenek vagyunk, és rettegünk a haláltól. Közben feleletet akarunk kapni a privát életünk, a Létezés talányaira. Naiv elképzelés, ő már akkor rájött, hogy a kérdéseinkre nincsenek válaszok, csak újabb kérdések.

1999, Budapest. Mindjárt a végén: halál. Nem fogom leírni az utolsó találkozást, amikor, kiskomám, már haldokoltál, és én egyedül ittam nálad a borodat. Hajnali 4 van, a szomszéd szobában alszik a fiam, aki napra pontosan 4 évvel a temetésed után született. Tudom, nehéz lesz, de meg kell majd tanulnia szerbül, hogy a könyveidet eredetiben is olvassa. Egy kattintás az egérrel és a balra zárt sorok központi tengely köré szerveződnek: halcsontvázakra hasonlítanak, görbe orángután-fossilokra, jégbe dermedt szibériai sámánhullára: a verseid. Miből maradtál még ki? A megújult Genesis koncertje, a NATO szerbiai bombázása, az *Amerikai psycho*. És Bálint, az utolsó vajdasági mohikán tavaszra átköltözik. És: „Nye sztrahuj, Vologya!”, nem maradsz egyedül, hamarosan valamennyien átköltözünk.

*Hogyan halok meg váratlanul
Kako ću umreti iznenada*

Meghalok váratlanul
a tizenkettedik évemben
mialatt a góré mögötti felhőkhöz
kötözöm magam
(egy szerdán)
vékony zsákvarró zsineggel.

Meghalok váratlanul
a Ludasi-tó ősi vizében
tranzisztoros zenére fuldokolva
miközben B. M. mosolygós arcán
a víz gyöngycseppjei gyülekeznek.

Meghalok váratlanul
repülőgép-szerencsétlenségben
a Belgrád - New York járaton
amíg a repülőgép
a Csendes-óceán végtelenségébe zuhan.

Meghalok váratlanul
mikor nem lesz
többé senki élő
aki emlékezne
hosszú hajamra
és néhány apró
őrültségre az életemből.

Meghalok váratlanul
kézzel nem érintve
néhány nekem drága embert
és két-három jó
és szép dolgot.

Meghalok váratlanul
mert mindig így halunk meg.

(Triceps fordítása)